

Erkentelijkheid van de Hervormde Gemeente van Nieuwer Ter Aa jegens G.H. Earle, 1899

B. Barelds

Vrijheidslaan 126, 3621 HK Breukelen

De Historische Kring Breukelen is onlangs door aankoop in het bezit gekomen van een schitterend, geheel met de hand vervaardigd album, waarvan - uiteraard - slechts één exemplaar bestaat. Het album is oorspronkelijk afkomstig uit Nieuwer Ter Aa en bijna een eeuw oud: het is gedateerd juli 1899. Dit kostbare werkstuk is prachtig gekalligrafeerd en gevat in een fraaie leren band met een metalen sluiting. Na jarenlange omzwervingen is het nu dan weer op zijn uitgangspunt terug.

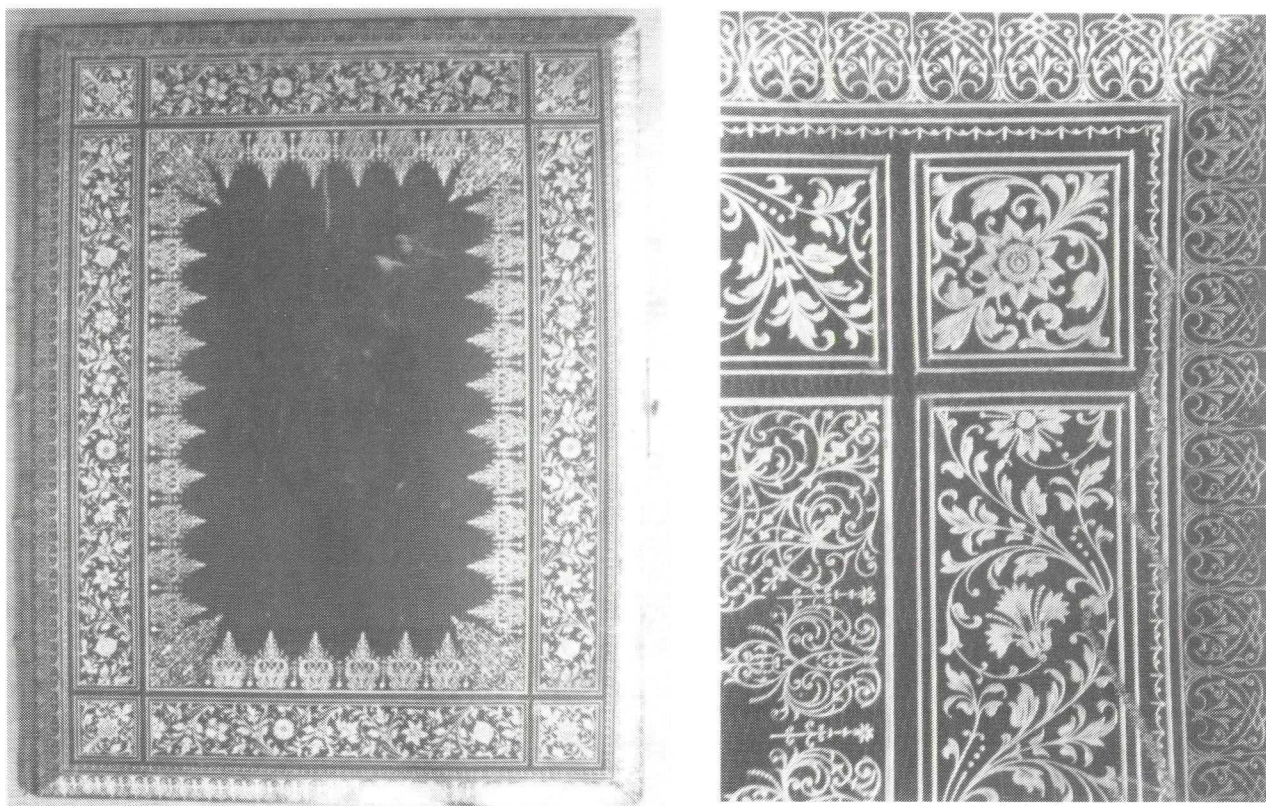
Album als blijk van grote erkentelijkheid

Uit het titelblad van het album (Afbeelding 1) blijkt dat het werd opgedragen aan George Hudson Earle. De heer Earle, een Engelsman, was de echtgenoot van Susanna Catherina Elisabeth baronesse van Reede van ter Aa¹. Zij trouwden in 1883, en hun huwelijk heeft ruim 12½ jaar geduurd. Kitty, zoals mevrouw Earle werd genoemd, overleed op 24 februari 1896. Volgens een van de gebrandschilderde ramen in de kerk van Nieuwer Ter Aa is ze begraven in Torquai in Engeland. De heer Earle, die niet geheel onbemiddeld was, overleed te Londen op 26 juni 1936. Waarschijnlijk is daarna het album aan zijn omzwervingen begonnen.

Na het overlijden van Kitty heeft de heer Earle uit liefde voor haar de kerk te Nieuwer Ter Aa rijkelijk bedacht. Zo schonk hij een aantal gebrandschilderde ramen, vervaardigd door de glazenier J.L. Schouten, liet hij een tweetal reeds aanwezige ramen door hem restaureren, en begiftigde hij de kerk bovendien met het zeer fraaie Engelse Forster en Andrews orgel.² Op de betimmering van het orgel staat te lezen: "Dit orgel is geschonken ter nagedachtenis aan de geliefde en hooggeëerde 'Kitty Earle', geboren barones van Reede van ter Aa".



Afb. 1. Gekalligrafeerde tekst op het titelblad van het album.



Afb. 2 (links). De bruine leren band van het album, met gouden versiering. Vanwege deze band maakte het album lange tijd deel uit van de collectie van een boekbanden-verzamelaar. (Foto van H. van Walderveen, in Foto-archief Historische Kring Breukelen.)

Afb. 3 (rechts). Detail van de band, waarop de prachtige, verfijnde versiering goed te zien is. (Foto van H. van Walderveen, in Foto-archief Historische Kring Breukelen.)

Als dank voor al deze weldaden hebben de in het album met name genoemde lidmaten van de Nederlandse Hervormde Kerk te Nieuwer Ter Aa het album laten vervaardigen.

Enkele bijzonderheden over het album

De afmetingen van het album zijn 33 x 41 x 3 cm. Het leren omslag (Afbeelding 2) is licht beschadigd. Een detail van het omslag is te zien in Afbeelding 3; hieruit blijkt wel de bijzondere vakkennis van de makers.

De vertaling van de dankbetuiging (Afbeelding 4) op een van de pagina's luidt als volgt:

"Wij ondergetekenden / allen leden van de protestantse kerk te Ter Aa / wensen met respect te verklaren:

dat / uiting gevende aan een diep gevoel van dankbaarheid / wij hiermee onze hartelijk dank uitdrukken voor alle weldaden die U schonk aan onze kerk en armen;

dat wij uw naam en die van uw vrouw in dankbare herinnering zullen houden en de goed bedoelde wens onderhouden dat uw belangeloze en mooie daad mag worden gezegend en God met u zij op al uw verdere wegen."

Het album bevat verder familiewapens, en drie pentekeningen van het

Ter Aa / July 1899

Most Honoured Sir /

W the undersigned / all members of the
protestant church at **Ter Aa** /
respectfully beg to declare :

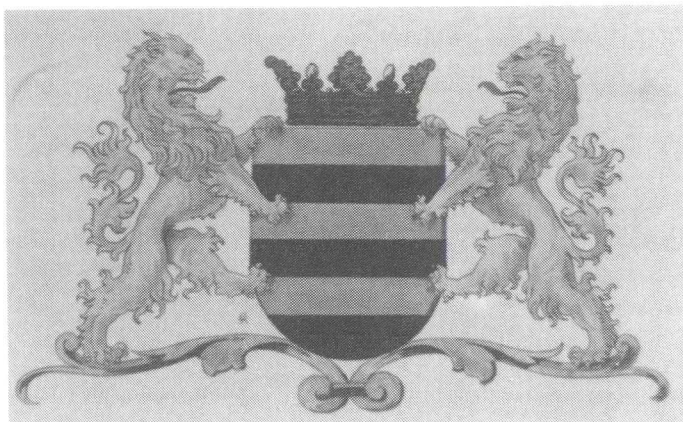
that / giving utterance to a
deep feeling of gratitude / we herewith express
our heartfelt thanks for all the benefits you
bestowed on our church and poor ;

that we will keep your name
and that of your wife in thankful remembrance
and entertain the well-meant wish that your
disinterested and beautiful deed may be blessed
and **GOD** be with you on all your further
ways .

Afb. 4. Pagina met de dankbetuiging - in het Engels - aan de heer G.H. Earle.

dorp Nieuwer Ter Aa, de kerk en het orgel. Voorts een wapen met kroon, geschraagd door twee leeuwen (Afbeelding 4). Het is het wapen van het gerecht Ter Aa, bestaande uit drie zwarte balken op een goud veld.³

Tot slot bevat het album de namen van alle lidmaten van de Nederlandse Hervormde Kerk te Nieuwer Ter Aa.



Afb. 5. Het wapen van de gerechtsheerlijkheid Ter Aa, met kroon en geschraagd door twee leeuwen, als afgebeeld op blz. 7 van het aan G.H. Earle geschonken album.

Kalligrafie

Kalligrafie - de kunst van het schoonschrijven - stond in China en Japan van oudsher in hoog aanzien. De westerse kalligrafie beleefde een bloeitijd in de Middeleeuwen: belangrijke kalligrafen ontwierpen na de uitvinding van de boekdrukkunst druklettertypes en publiceerden vele schrijfboeken. Na 1900 is er sprake van een herleving van deze kunst.

Een kalligraaf is dus een schoonschrijver; iemand die zich toelegt op het vervaardigen van sierlijk geschreven oorkonden, verschillende soorten zakelijk schrijfwerk zoals wisselbrieven, assignaties, connoissements, circulaires, facturen en etiketten.⁴ Deze opsomming is nog verder uit te breiden met diploma's, ex-librissen, visite- en adreskaartjes, menukaarten, om enige voorbeelden te noemen.

De makers van het album

Het album voor de heer Earle is vervaardigd door de kalligrafen de gebroeders Grevenstuk. De drie broers, Jean Gérard Thomas (geb. 3.3.1858 te Amsterdam, overl. 1.2.1938 te Baambrugge), Thierry Emanuel (geb. 8.4.1863 te Amsterdam; overl. 30.10.1929 te Baambrugge) en Edouard Nicolas (geb. 6.9.1868 te Amsterdam; overl. 14.6.1945 te Baambrugge), waren kinderen van Antonie Grevenstuk en Anna Hendrika Jousma. Antonie had zich op 1 september 1858 als kalligraaf in Amsterdam gevestigd. Het gezin verhuisde in 1880 naar Baambrugge, waar het kleine buiten Overdorp werd betrokken. Aanvankelijk werd het gehuurd, maar in 1886 werd het pand in eigendom verkregen. Het atelier was zowel in Amsterdam als in Baambrugge gevestigd. De drie broers werkten aanvankelijk in het atelier van hun vader. Na diens overlijden - op 29 augustus 1896 te Baambrugge - werd het atelier voortgezet door de drie broers.

Hoe het werk onderling verdeeld was, is niet bekend. Vast staat dat Edouard een geefend tekenaar van ornamenten was en dat Jean uitstekend kon natekenen. En omdat het merendeel van de in de kalligrafieën verwerkte stads- en dorpsgezichten, gebouwen en situaties vanaf de jaren tachtig van de vorige eeuw van foto's is gekopieerd, speelt het eigen kunnen nauwelijks meer een rol. De drie broers handelden onder de naam "De Gebroeders Grevenstuk, Hof-Calligrafen en Tekenaars". De mooie Franse namen van de gebroeders veranderden in het landelijke Baambrugge gewoon in Jan, Dirk en Eduard.

Het album voor de heer Earle had soortgenoten. Omstreeks dezelfde tijd maakten de drie gebroeders Grevenstuk het "Album voor Heinrich Andreas Lutge t.g.v. diens zilveren jubileum als predikant, 6 september 1899". In 1910 verzorgden zij het "Album voor Mr. W.F. van Leeuwen t.g.v. diens afscheid als burgemeester van Amsterdam, 16 januari 1910"; in 1926 het na-

tionale "Album t.g.v. het zilveren huwelijksfeest van koningin Wilhelmina en prins Hendrik, 7 februari 1926". Ook de "Oorkonde t.g.v. de aanbieding van de Gouden Koets, 4 februari 1901" was van hun hand. Een nog veel langere lijst van namen dan in het Nieuwer-Ter-Aase album vinden we in het door vader Antonie Grevenstuk in 1864 samen met Simon Harts vervaardigde "Gedenkboek aan den Triomftogt te Amsterdam". Dit boek bevat de namen van meer dan 4000 werklieden die op 16 november 1863 meededen aan een optocht door Amsterdam.⁵

De opbrengst van het atelier was niet voldoende om er drie gezinnen van te onderhouden. Toen het buiten Overdorp in 1898 werd verkocht, huurden de broers een ruimte boven het café-logement De Jonge Prins in Baambrugge. Het atelier bleef dus gevestigd in Amsterdam (relaties) en Baambrugge (woonplaats). De geringe opbrengst van het atelier noopte tot bijverdiensten. Zo bekleedde Dirk het ambt van brievingaarder, wat betekende dat hij het postagentschap beheerde, en was Eduard tot 1941 secretaris/penningmeester van de waterschapjes Hoog- en Groenland, De Roode Molen en Donkervliet. Jan werd op 7 april 1891 lid van de gemeenteraad van Baambrugge, en vanaf 1932 tot zijn dood wethouder. En uiteraard werd ook les gegeven in de schrijfkunst.⁶

Vooraf Jean Grevenstuk had ook een grote belangstelling voor geschiedenis. Hij was een van de oprichters van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake", waarvan hij tot kort voor zijn dood secretaris was en jarenlang ook redacteur van het jaarboekje. Van zijn publikaties zijn die over torenklokken,⁷ gemeentewapens,⁸ veensaters⁹ en de Pruisen in de Vechtstreek¹⁰ ook voor de Breukelse geschiedschrijving van belang.

Jean's dochter Wilhelmina Frederika Grevenstuk (1886 - 1952) trad in zijn geschiedkundige voetsporen, met onder meer een artikel over de geschiedenis van Nieuwer Ter Aa.¹¹

Noten

- 1 Dochter van Anne Gillis van Reede van ter Aa en Johanna Engelina Marie Schimmelpenninck. Zij was niet de ambachtsvrouw van Ter Aa, maar een volle nicht van de laatste ambachtsvrouw uit het geslacht Van Reede.
- 2 R.J. Zoethout, 1956. Album over kerk, dorp en omgeving van Ter Aa, samengesteld op verzoek van de kerkvoogdij van de Nederlands Hervormde Gemeente aldaar. Uitgegeven in de herfst van 1956 bij de voltooiing van omvangrijke herstelwerkzaamheden aan deze kerk.
- 3 Anoniem, 1759. Geheym-Schrijver van Staat en Kercke der Verenigde Nederlanden, beginnende met die van de Provincie Utrecht. Uitgave Jacob Cornelis ten Bosch, Amsterdam, en Willem Eleveld, Utrecht. Eerste Deel, Eerste Stuk, blz. 150.
- 4 Genoemd in een uit omstreeks 1825 daterende prospectus van de Amsterdamse schoonschrijver L. Lévêque. (Zie de in noot 6 genoemde publikatie van Carasso, 1981, blz. 33.)
- 5 Anoniem, 1983. De schrijfkunst van drie generaties Grevenstuk, 1858 - 1950. Lijst van geëxposeerde werken en van bruikleengevers bij de tentoonstelling in het prentenkabinet van het Amsterdams Historisch Museum, 5 maart tot en met 5 juni 1983. Daarin nrs. 33, 64, 45 en 2.
- 6 D.G. Carasso, 1981. De schrijfkunst van drie generaties Grevenstuk. Jaarboekje Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake", 1981, blz. 33 - 64, in het bijzonder blz. 35, 36, 44, 55 en 56.
- 7 J.G.Th. Grevenstuk, 1916. De opschriften van alle torenklokken in de Vechtstreek. Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake", 1916, blz. 57 - 77.
- 8 J.G.Th. Grevenstuk, 1917. De gemeentewapens in de Vechtstreek. Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake", 1917, blz. 97 - 109.
- 9 J.G.Th. Grevenstuk, 1918. De veensaters. Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake", 1918, blz. 46 - 48.
- 10 J.G.Th. Grevenstuk, 1924. De Pruisen in de Vechtstreek, 1787. Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake", 1924, blz. 31 - 60.
- 11 W.F. Grevenstuk, 1947. Het dorp Ter AA en omgeving in vroeger eeuwen. Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap "Niftarlake", 1947, blz. 76 - 86.